

**Kulyk N.** Analysis of innovative approaches in the system of preschool children's physical education.

*A variety of innovative approaches in the system of preschool children physical education that may be used with children of preschool age are given in the article. Based on the analysis of the scientific literature on the designated topic, it was determined that the use of different innovative approaches in the system of preschool children physical education has a positive effect on physical development and physical fitness of children. Preschool children's physical education is the educational process in which physical exercises are the main form of children's physical education. Due to the analysis of literary sources it is shown that the result of pedagogical innovations depends not only on their internal capacity, but is largely determined by the teacher's personal qualities, his pedagogical skills, in other words the teacher's readiness to the innovative activity.*

*One of the main objectives of preschool education is to create favorable conditions for children's harmonious physical development for the purpose of increasing resistance to infections, as well as for the purpose of gradual and systematic hardening. A complete solution of health and educational tasks promotes the integrated use of both traditional and non-traditional organizational forms and methods of physical education.*

*According to the research, the innovative technologies, alternative author's programs with non-traditional approaches to physical education are not used in practice of preschool educational establishments of Ukraine. Physical culture classes and sports harden the child and stimulate his emotional sphere. The development of interest in motion is based on the child's nutritional needs to be strong, brave, clever. Motor activity in physical education prepares the child for employment. During different physical education activities the discipline, the desire to succeed, perseverance are brought up in preschool children. Successful motor activity in peer group, positive evaluation of the efforts of the older child, self-awareness, quality of exercise, the joy of participation in active games – all these contribute to the development of emotional-sensual sphere.*

*The analysis of literary sources showed that the use of a variety of innovative approaches in the system of physical education positively influence the level of preschool children physical development and physical preparedness.*

**Key words:** physical education, children, preschool age, innovative approaches, methods, health, physical development, physical preparedness.

УДК 37.022:78.01

**В. В. Полюга**

Дрогобицький державний педагогічний університет  
імені Івана Франка, Інститут музичного мистецтва

## **ПРОБЛЕМИ СИНЕРГЕТИКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ**

*У статті висвітлено окремі трактування проблем синергетики, що становлять значимість в осмисленні концепції музичної освіти. Проаналізовано такі основні синергетичні аспекти, як дисипативні структури (самоорганізація, саморозвиток), музична свідомість, міждисциплінарність. Доведено, що проаналізовані головні концепти синергетики виявляють основоположні функції розвитку особистості такі, як мислительна, духовно-світоглядна, особистісна відкритість навколишньому світові. Відповідно, осмислені синергетичні проблеми мають суттєву евристичну цінність у сфері музичної освіти, яка переживає період трансформації, зумовленої сучасними суспільно-естетичними викликами, інформаційним прогресом, комп'ютеризацією.*

**Ключові слова:** музична освіта, музичне мистецтво, музична свідомість,

**Постановка проблеми** знаходить своє відображення в сучасній освітній концепції, яка звертається до осмислення проблем музичного мистецтва як до способу пізнання й самопізнання, способу отримання цілісного уявлення про світ, місця людини в ньому. Відповідно, сучасна школа не може залишатись осторонь від проблем нового часу. Дослідження основоположних проблем синергетики у площині розуміння музики може сприяти осмисленню цілісності внутрішнього світу людини та відігравати значну роль у формуванні людини нового часу, у виробленні системи цінностей, відповідних до сьогоденного дня.

**Аналіз актуальних досліджень.** Дослідження проблем синергетики в контексті освітніх, психолого-педагогічних, музикознавчих концепцій займалися такі науковці, як І. М. Цимбалюк, який аналізує соціо-освітні процеси як найбільш дисипативні [9]; осмислення інтеракцій самоорганізації та саморозвитку висвітлено в дослідженнях І. Р. Пригожина [5]; А. П. Руденко звертається до висвітлення феномену самоорганізації [8]; С. Б. Кримський досліджує синергетику, окреслюючи питання множинності культурних альтернатив [1]; Л. І. Новікова аналізує синергетичну концепцію в межах розвитку естетичної свідомості засобами музичної освіти [4].

**Мета статті** полягає в окресленні основних принципів синергетичного підходу в музичній освіті.

**Виклад основного матеріалу.** Наше дослідження звертається саме до проблем синергетики в музичній освіті, оскільки маргінальні процеси сучасного світу відображаються і в кардинальних змінах мистецтва та впливають на переосмислення загальних чи новаторських тенденцій у музиці, на основі новітніх методологій, зокрема синергетики, феноменології, герменевтики.

Синергетика виникла на початку 70-х років ХХ століття. Вона намагається відповісти на питання, що пояснюють процеси впорядкування та самоорганізації, що, у свою чергу, пов'язані з колективною поведінкою підсистем, утворюючи загальну систему. Зазначимо, що певна частина сенсу синергетики й такі поняття, як самоорганізація, саморозвиток і еволюція мають певну спільність. Особливо самоорганізація стійко асоціюється сьогодні з синергетикою. Саме цей компонент виділяється в наукових дослідженнях синергетики і, як правило, є найбільш істотним і становить найбільший інтерес. В осмисленні самоорганізації значимості набуває дослідження не тільки результатів, а й умов причин чи рушійних сил.

До проблем, що розробляються синергетикою, входить теорія дисипативних структур, що розкриває історичні передумови та світоглядні підстави теорії самоорганізації. Сучасний науковець І. М. Цимбалюк аналізує соціо-освітні процеси як такі, що повинні бути «найбільш дисипативними, у яких найкраще відбувається саморегулювання, налаштування й самоорганіза-

ція внутрішніх процесів». Також науковець зазначає: «з розвитком техніки все більше людей відвертається від духовної культури. І це ознаки технократизму. Що ж таке енергетичний потенціал та інформаційна структура у людській особі? Ці характеристики пов'язані з такими якостями, як відкритість і дисипативність». У застосуванні цих категорій до людини як особистості відзначається «психічна відкритість як спрямованість людини на навколишнє середовище: на інших людей, людство, природу (все залежить від широти її життєдіяльності і мислення). Це – душевність людини, її прагнення жити. Дисипативність пов'язана з духовністю особистості, тобто з її можливістю піднятися на більш високі рівні свідомості. Цей акт ніби дає дозвіл на нашу недосконалу свідомість діяти досконалішою свідомістю, на вищому рівні» [9]. У наукових дослідженнях І. Р. Пригожина стосовно дисипативних структур мова йде про такий підхід, що дозволяє провести розгляд зв'язку самоорганізації та саморозвитку. Такий науковий підхід дає змогу на новому рівні усвідомити процес перетворення фізичної форми руху на соціальну і нівелює колишні розриви між науковими знаннями про різні сфери реальності. Усі ці форми розглядаються як етапи становлення й щоразу більш глибокого та системно-складного виявлення єдиного цілого. Дослідник пише про те, що сьогодні, «коли фізика намагається конструктивно включити нестабільність у картину універсуму, спостерігається зближення внутрішнього і зовнішнього світів, що, можливо, є однією з найважливіших подій нашого часу...». Ідеться про те, що форми культури сьогодні також мають бути побачені як ізоморфні щодо форм світу позакультурного – фізичного, біологічного» [5, 94].

Звертаючись до більш широкого осмислення феномену самоорганізації як процесу в соціальному середовищі чи напрямку від хаосу до порядку, науковець А. П. Руденко відкриває синергетику як досить обмежену підобласть, з якої виключає такі вищі прояви самоорганізації, як еволюція та розвиток [8]. Це доказово показується в роботах, де зазначається, що відповідний факт сприяє утвердженню символічної якості синергетики, але дієвої основи для творчої взаємодії фахівців різних спеціальностей, включаючи точні та гуманітарні науки. Цей структурований базис окреслюється поняттями синергетика, самоорганізація, система, еволюція, розвиток.

Якщо розглядати наукову картину світу як компонент світогляду людини, що в свою чергу зачіпає питання розвитку культури певних видів мистецтва, то синергетичний підхід окреслюється тенденціями розвитку соціуму в контексті відкритості, множинності культурних альтернатив. Так, С. Б. Кримський зазначає, що «перед нами не стоїть колишня дилема трагічного вибору між наукою, що ізолює людину в навколишньому її світі, позбавленому чарівності й антинауковими ірраціональними протестами...» [1, 58]. Він звертає увагу на відчуття наукою власного шляху до складних процесів, що формують світ природи. Саме вони сприяють

входженню людини в світ усталеного.

Так, різноманітність наукових ідей свідчить про те, що синергетика являє собою скоріше парадигму, ніж теорію. Вона уособлює певні досить загальні концептуальні межі, нечисленні фундаментальні ідеї, загальноприйняті в науковому співтоваристві, і методи наукового дослідження. Тому, можна констатувати, що синергетика має не тільки проблемне осмислення, а також окреслює міждисциплінарний характер. Синергетика виявляє здатність поєднання двох явищ, що вивчаються специфічними засобами двох різних наук, але мають загальну модель. Виявлення єдності моделі дозволяє синергетиці робити надбання однієї галузі науки доступним розумінню зовсім іншої, можливо, дуже далекої від неї галузі науки і переносити результати однієї науки на, здавалося б, чужорідний ґрунт.

Синергетична парадигма в своїй міждисциплінарності відкриває можливість глибше й точніше розкрити закономірності становлення та розвитку сучасної динамічної естетичної свідомості і в музичній освіті. Синергетична концепція в методиці музичної освіти набуває бурхливого розвитку останніми роками, де відзначається, така сама форма мислення з самоорганізуючим, творчим характером [4, 132].

Методологія сучасної музичної освіти формується на розі феноменологічного, екзистенціального та онтологічного підходів. Саме така методологія, де метою в синергетично-методологічному контексті є творчий підхід, що емоційно переживається, поєднує філософсько-естетичне і музикознавче осмислення та надає змогу розкрити справжній феномен музичного буття. Відповідно, результатом музичної творчості є взаємозв'язок індивідуальних особливостей і універсальних закономірностей. Саме універсальне, загальносистемне в музичних творах є об'єктом для вивчення синергетичного методу в музичній освіті. Сучасні методи в теорії самоорганізації (синергетики) дозволяють не лише по-іншому поглянути та пояснити відомі факти та закономірності, а й сформувати принципово нові напрями у вивченні мистецтва, пов'язані з його сприйняттям, оскільки саме музичне мистецтво впливає на еволюцію свідомості особистості. У наш час музична освіта базується на розумінні музичного мистецтва, що характеризується багатовимірністю, полівалентністю, мультиваріативністю. Науковець В. А. Кушнір відзначає, що «музична свідомість у постмодерністському розумінні орієнтована на безперервне оновлення, здобуття свободи» [2, 201]. Тобто музична свідомість трактується як відображення не тільки людини, але й світу загалом, або ж, говорячи іншими словами, музичне мистецтво є звуковим відображенням людини світу, всесвіту. У наукових дослідженнях зазначається, що «складовими музичної свідомості є музична культура (об'єкт) і конкретний індивід чи суспільство в цілому (суб'єкт)» [6, 282]. Музична свідомість індивіда являє собою конкретну даність, залежну від

загальних і спеціальних здібностей, від рівня їхньої розвиненості. Вона вибірково еволюціонує під впливом зовнішніх і внутрішніх умов. Що ж стосується суспільної музичної свідомості, то вона властива всім людям у цілому. Вона ділиться залежно від прошарків суспільства – професійних або любительських, національних або інтернаціональних, молодіжних або старшого покоління. Розвиток музичної свідомості відбувається в рефлексії, у намаганні розібратись у власних відчуттях, враженнях, у наданні їм раціонального вектору.

На підставі робіт в області музичної психології, педагогіки, філософії ми можемо виділити такі складові процесу розвитку музичної свідомості:

- самоспостереження – отримання практичних психологічних даних при спостереженні людини за самим собою, що дозволяє фіксувати переживання, думки, почуття;
- самооцінка – звіт людини перед самим собою у виконаних діях, вчинках, усвідомлення нею за допомогою аналізу власних почуттів, переживань; самооцінка зазвичай включає моральну оцінку власних дій і спирається на самоспостереження;
- самоаналіз – аналіз індивідом власних суджень, переживань, потреб і вчинків;
- самопізнання – вивчення власних психічних і фізичних особливостей, осмислення самого себе.

На думку музикознавця Г. М. Ципіна, музична свідомість дарується людині від природи лише у вигляді емоційно-інтелектуального, духовного потенціалу й розвивається лише в певних видах діяльності – від простого слухання музики до створення музичних творів, оскільки це рушійна сила у розвитку свідомості людини [6, 279]. Саме в такому трактуванні виділяємо аспект «само», що дає можливість звернутися до осмислення синергетичних проблем музичної освіти, оскільки саме така методологія вважається прийнятною та плідною при вивченні освітніх процесів, оскільки вона є формою розвитку складних систем і керується тими самими силами – постійними переходами від сформованої гармонії до її порушення у свідомості особистості. Зазначимо, що осмислення музики як відображення світу, життя, а значить індивідуальних властивостей людини проявляється в нових аспектах. А саме, виникнення наук про музику зі збереженням дослідницьких завдань музикознавства, що базуються на поєднанні музикознавчих тенденцій із науками про життя: етнографія – етномузикознавство, антропологія – антропологія музики, соціологія – соціологія музики, психологія – музична психологія, естетика – музична естетика, біологія – біомузикознавство та орнітомузикознавство, фізика – музична акустика, медицина – музикотерапія, філософія – філософія музики тощо. Так, існування в межах музикознавства і цих новоутворених наук про музику, які, по суті, є інтерпретаціями музичного мистецтва як

відображення життя в силу трактувань тієї чи іншої наукової галузі, а також того чи іншого трактування самого науковця, що має власну форму трактування музичного мистецтва як відображення життя [7, 182]. Якщо суміжність музикознавства з науками про життя говорить само за себе, то трактування музики як життєвідображення має інший науковий характер. Осмислення музики досить оригінально представлено в роботі В. В. Медушевського, де автор зазначає: «Звук – частина космосу, природи, ущільнення її математичних і фізичних законів, єдність дискретного і континуального... в ньому запрограмована єдність двох механізмів сприйняття – інтонаційного і аналітичного (котре є відображенням фундаментальних основ світу)... Заглиблюючись до безкінечності в звук ми відкриваємо в ньому космос, соціум, культуру, людину» [3, 47].

Як бачимо, стиль мислення визначається наперед науковою картиною світу, що окреслює загальні уявлення про структуру та закономірності дійсності в межах певного типу науково-пізнавальних процедур і світогляду. Бурхливий розвиток музичної практики, яка на інтуїтивному рівні виражає новий світогляд, породжує нові напрями, впливає на поширення нової наукової картини світу через синергетичну методологію в її міждисциплінарності, що сприяє глибшому розумінню сучасної концепції музичної освіти в розвитку особистості.

**Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.** Отже, принципи синергетики в музичній освіті збігаються з принципом самоактуалізації гуманістичної педагогіки, коли синергетичний підхід до освіти і самої людини розуміється як цілісне явище. Основні проблеми синергетики в контексті музичної освіти базується на таких її ключових поняттях, як музична свідомість, міждисциплінарність, самоорганізація, саморозвиток.

Якщо головними моментами, навколо яких будується система музичної освіти, є об'єкт (учень, студент), а мета полягає у спрямуванні до розвитку гармонійної особистості, то проаналізовані головні концепти синергетики виявляють такі основоположні функції розвитку особистості, як мислительна, духовно-світоглядна, особистісна відкритість навколишньому світові. Відповідно, осмислені синергетичні проблеми мають суттєву евристичну цінність у сфері музичної освіти, яка переживає період трансформації, зумовленої сучасними суспільно-естетичними викликами, інформаційним прогресом, комп'ютеризацією.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Кримський С. Б. Наукове знання та принципи його трансформації / С. Б. Кримський. – К. : Наукова думка, 1974. – 207 с.
2. Кушнір В. О. Ідеї постмодернізму в педагогічному процесі / В. О. Кушнір. – К. : Шлях освіти, 2001. – 248 с.
3. Медушевський В. В. Сущностные силы человека и музыки

/ В. В. Медушевський // Музыка. Культура. Человек. – Свердловск, 1998. – С. 47.

4. Новикова Л. И. Воспитательное пространство как открытая система (Педагогика и синергетика) / Л. И. Новикова, М. В. Соколовский // Общественные науки и современность. – 1998. – № 1. – С. 132–134.

5. Пригожин И. Время, хаос, квант / И. Пригожин, И. Стенгерс. – М. : Прогресс, 1994. – С. 94–95.

6. Психология музыкальной деятельности: Теория и практика : учеб. пособие для студентов музыкальных факультетов высших педагогических учебных заведений / Д. К. Кирнарская, Н. И. Киященко, К. В. Тарасова и др. ; под ред. Г. М. Цыпина. – М. : Академия, 2003. – 368 с.

7. Стасов В. В. Симфонія «Тарас Бульба» / В. В. Стасов // Статті про музику. Вип. III. – М. : [б. в.], 1977. – С. 182.

8. Руденко А. П. Самоорганизация и синергетика [Электронный ресурс]. – Режим доступа :

<http://helpiks.org/4-33651.html>.

9. Цимбалюк І. М. Духовність і моральність сьогодні [Електронний ресурс] / Цимбалюк Іван Миколайович. – Режим доступу :

<http://www.univerua.rv.ua/VNS1-2011/Tsymbayluk%20I.M.pdf>.

### РЕЗЮМЕ

**Полюга В. В.** Проблемы синергетики в контексте современного музыкального образования.

*В статье освещены отдельные трактовки проблем синергетики, которые важны в осмыслении общей концепции музыкального образования. Проанализированы следующие основные синергетические аспекты – диссипативные структуры (самоорганизация, саморазвитие), музыкальное сознание, междисциплинарность. Доказано, что проанализированные главные концепты синергетики обнаруживают такие основополагающие функции развития личности, как мыслительная, духовно-мировоззренческая, личностная открытость окружающему миру. Соответственно, осмысленные синергетические проблемы имеют существенную эвристическую ценность в сфере музыкального образования, которая переживает период трансформации, обусловленной современными общественно-эстетическими вызовами, информационным прогрессом, компьютеризацией.*

**Ключевые слова:** образование, музыкальное искусство, музыкальное сознание, междисциплинарность, синергетика.

### SUMMARY

**Polyuha V.** Problems of synergetics in the context of modern music education.

*The article highlights some interpretations of synergetics problems constituting significance in understanding the concept of music education. Such key aspects of synergetics as dissipative structures (self-organization, self-development), musical consciousness, interdisciplinarity are analyzed.*

*The methodology of modern music education is formed at the corner of phenomenological, existential and ontological approaches. Just such a methodology, where the goal lies in synergetic-methodological context, is the creative approach, which is experienced emotionally and combines philosophical, aesthetic and music-study understanding, and provides the opportunity to uncover the real phenomenon of musical existence. Accordingly, the result of musical creativity is the relationship of individual characteristics and universal laws. The most universal, system-wide in the musical works is subject to study of the synergetic method in music education. Modern methods in the theory of self-organization (synergetics) allows not only to take another look and explain known*

*facts and regularities, but also to generate fundamentally new directions in the study of art associated with his perception, because music affects the evolution of consciousness of the individual. Nowadays music education is based on the understanding of musical art and characterized by multidimensionality, polivalence, multivariability.*

*The principles of synergetics in music education coincide with the principle of self-actualization of humanistic pedagogy, when the synergetic approach to education and the person is understood as a holistic phenomenon. The main problems of synergetics in the context of music education are based on the following key concepts of musical consciousness, interdisciplinarity, self-organization, self-development. If the main points around which the system of music education is built, are the object (pupil, student), and the aim is the development of a harmonious personality, the analyzed main concepts of synergetics reveal fundamental features of personal development such as thinking, spiritual-philosophical, personal openness to the outside world. Accordingly, meaningful synergistic issues have a significant heuristic value in the field of music education, which is experiencing a period of transformation due to contemporary social and aesthetic challenges, information progress and computerization.*

**Key words:** *music education, music, musical consciousness, interdisciplinarity, synergetics.*